

Teresa Misiuk

Rozpoznawanie i rozstrzyganie spraw gospodarczych

Palestra 34/1(385), 23-36

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TERESA MISIUK

ROZPOZNAWANIE I ROZSTRZYGANIE SPRAW GOSPODARCZYCH

Zniesienie Państwowego Arbitrażu Gospodarczego i utworzenie sądów gospodarczych wiąże się z reformą gospodarczą, zakładającą zrównanie wszystkich podmiotów gospodarczych bez względu na przynależność sektorową. Zadaniem tych sądów jest poszanowanie samodzielności jednostek i ich praw podmiotowych oraz zagwarantowanie obiektywnego, zgodnego z prawem cywilnym rozstrzygania spraw gospodarczych przez niezależne sądy.¹

I. Pojęcie sprawy gospodarczej

Ustawa z dnia 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych² wprowadza pojęcie „sprawy gospodarczej”, określając to pojęcie w rozumieniu kodeksu postępowania cywilnego i dokonując jednocześnie stosownej nowelizacji tego kodeksu. Pojęcie to wynika z art. 2 wymienionej ustawy oraz z art. 479¹ k.p.c. W świetle tych przepisów należy rozróżnić pojęcie sprawy gospodarczej *sensu stricto* i *sensu largo*.

Sprawami gospodarczymi *sensu stricto* w rozumieniu k.p.c. są sprawy cywilne, w których obie strony są podmiotami gospodarczymi, a spór jest związany z prowadzoną przez nie działalnością gospodarczą (art. 479¹ § 1). Na definicję tę składają się zatem następujące elementy: 1) sprawa ma charakter cywilny, 2) obie jej strony są podmiotami gospodarczymi, 3) spory wiążą się z prowadzoną przez te podmioty działalnością gospodarczą.

Ad 1). Pojęcie sprawy cywilnej podane jest w art. 1 k.p.c. Dla określenia sprawy gospodarczej przepis ten ma zastosowanie w tym fragmencie, który określa sprawę cywilną jako wynikającą z zakresu prawa cywilnego.

Ad 2). Przez podmioty gospodarcze rozumie się podmioty określone w przepisach: ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej,³ ustawy z tej samej daty o działalności gospodarczej z udziałem podmiotów zagranicznych⁴ i ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o zasadach prowadzenia na terenie PRL działalności gospodarczej w zakresie drobnej wytwórczości przez zagraniczne osoby fizyczne i prawne.⁵

¹ Por. uzasadnienie projektu rządowego, druk Sejmu PRL IX Kadencji nr 495.

² Dz. U. Nr 33, poz. 175.

³ Dz. U. Nr 41, poz. 324.

⁴ Dz. U. Nr 41, poz. 325.

⁵ Dz. U. z 1985 r. Nr 13, poz. 58.

Pierwsza z wymienionych ustaw za „podmiot gospodarczy” uważa osobę fizyczną, osobę prawną, a także jednostkę organizacyjną nie mającą osobowości prawnej, utworzoną zgodnie z przepisami prawa, jeżeli jej przedmiot działania obejmuje prowadzenie działalności gospodarczej (art. 2 ust. 2). Zgodnie z art. 8 ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej podjęcie takiej działalności przez osoby fizyczne i jednostki organizacyjne nie mające osobowości prawnej jest uwarunkowane zgłoszeniem do ewidencji działalności gospodarczej. Wpisu do ewidencji dokonuje się w postępowaniu administracyjnym na podstawie art. 13—19 wymienionej ustawy. Artykuły 9 i 10 określają sytuacje, w których nie jest wymagane zgłoszenie do ewidencji. Sformułowanie art. 8 co do podległości sądom gospodarczym jest dwuznaczne, wymagające zmiany *de lege ferenda*. Będzie ono budziło wątpliwości w orzecznictwie sądów gospodarczych.

Druga z powołanych ustaw głosi, że działalność, której ona dotyczy, może być prowadzona w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością polskich podmiotów z podmiotami zagranicznymi lub z wyłącznym udziałem podmiotów zagranicznych. Art. 3 wymienionej ustawy określa polskie i zagraniczne podmioty uprawnione do uczestnictwa w spółkach.

Trzecia z powołanych ustaw głosi, że osoby prawne mające siedzibę za granicą i obywatele polscy mający stałe miejsce zamieszkania za granicą oraz utworzone przez te osoby spółki z siedzibą w Polsce prowadzące z wyłącznym ich udziałem działalność gospodarczą na terenie PRL są „zagranicznymi podmiotami gospodarczymi” (art. 1 ust. 1).

Ad 3). Stosownie do powołanych wyżej ustaw z 23 grudnia 1988 r. „działalnością gospodarczą” jest działalność wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa, prowadzona w celach zarobkowych, z tym jednak uzupełnieniem, że ustawa z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej głosi ponadto, iż działalność ta ma być prowadzona „na własny rachunek” podmiotu prowadzącego taką działalność. Oznaczałoby to wyłączenie działalności komisowej z kompetencji sądownictwa gospodarczego. Wniosek taki budzi jednak wątpliwości. Można zatem uznać, że to niefortunne sformułowanie miało na celu podkreślenie, iż chodzi tu o działanie na rachunek pracodawcy — w odróżnieniu od działania na rachunek pracowników. *De lege ferenda* przepis ten wymaga zmiany przez opuszczenie fragmentu „na własny rachunek”.

Warto zauważyć, że art. 24 ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej uważa za taką działalność również świadczenie pomocy (obsługi prawnej) podmiotom gospodarczym w zakresie ich działalności gospodarczej przez spółki i spółdzielnie, w których uczestniczą adwokaci i radcowie prawni.

Natomiast art. 2 wymienionej ustawy w wyliczeniu określającym działalność gospodarczą nie wskazuje prac górniczych. Prace zaś te zgodnie z art. 11 tejże ustawy, który przewiduje obowiązek uzyskania koncesji, określone są jako „działalność gospodar-

cza". Warto w związku z tym zauważyć, że ustawa z dnia 6 maja 1953 r. -Prawo górnicze⁶ przewiduje odszkodowanie za szkody górnicze. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 czerwca 1978 r. w sprawie komisji do spraw górniczych⁷ wprowadza tryb administracyjny do załatwienia spraw związanych z tymi szkodami. Pojęcie szkody górniczej w rozumieniu powyższych przepisów wywołało jednak wątpliwości zarówno w orzecznictwie Sądu Najwyższego⁸ jak i Głównej Komisji Arbitrażowej⁹ w okresie obowiązywania przepisów o Państwowym Arbitrażu Gospodarczym. Sprawy wynikłe na tle prac górniczych, w stosunku do których występuje odpowiedzialność cywilna na zasadach ogólnych, uznano za należące do kompetencji sądów i komisji arbitrażowych. Orzecznictwo to zachowało swą aktualność do dziś. Tak więc sprawa związana z pracami górniczymi nie powodująca szkody górniczej będzie rozpoznawana przez sądy gospodarcze zważywszy, że art. 11 ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. określa działalność górniczą jako gospodarczą.

Na podstawie powołanej wyżej ustawy z 1982 r. działalność gospodarcza polega na produkcji wyrobów i świadczeniu usług, obrocie towarowym, eksporcie własnej produkcji i usług oraz na imporcie tego, co jest niezbędne dla tej produkcji i usług.

Sprawy gospodarcze *sensu largo* w rozumieniu k.p.c. określone są w art. 479¹ § 2. Są to następujące sprawy (choćby nawet jedna ze stron nie była podmiotem gospodarczym): 1) wynikające ze stosunku spółki,^{9a} 2) skierowane przeciwko podmiotom gospodarczym o zaniechanie naruszenia środowiska i przywrócenia do stanu poprzedniego lub naprawienia szkody z tym związanej oraz zakazanie lub ograniczenie działalności zagrażającej środowisku, 3) należące do właściwości sądów na podstawie przepisów o przeciwdziałaniu praktykom monopolistycznym w gospodarce narodowej, a więc sprawy wymienione w art. 23 ustawy z dnia 28 stycznia 1987 r.¹⁰ W myśl tego artykułu jeżeli jednostka gospodarcza stosuje praktyki, o których mowa w art. 8 tej ustawy, to sąd wojewódzki na żądanie jednostki dotkniętej stosowaniem tych praktyk może nałożyć na jednostkę stosującą te praktyki obowiązek zawarcia umowy i ustalić jej treść zgodnie z warunkami umów przyjętymi w danej dziedzinie obrotu lub unieważnić umowę zawartą z naruszeniem tych warunków.

⁶ Dz. U. z 1978 r. Nr 4, poz. 12.

⁷ Dz. U. z 1978 r. Nr 15, poz. 67.

⁸ Por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 1962 r. 3 CR 941/61, OSPiKA 1964, poz. 86.

⁹ Por. orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej z dnia 16 stycznia 1973 r. III 12705/72, OSPiKA 1973, poz. 231.

^{9a} Natomiast nie wymienia się spółdzielni, wobec czego sprawa, w której jedną stroną jest spółdzielnia, a drugą stroną podmiot nie mający charakteru gospodarczego (np. członek spółdzielni mieszkaniowej), nie jest sprawą gospodarczą.

¹⁰ Dz. U. Nr 3, poz. 18.

Za sprawy gospodarcze uważa się również sprawy między organami przedsiębiorstwa państwowego oraz między przedsiębiorstwem państwowym a jego organem założycielskim lub organem sprawującym nadzór (art. 2 ust. 2 pkt 3 i 4 ustawy z dnia 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych). Sądy gospodarcze prowadzą również rejestry podmiotów określonych w art. 3 powołanej ustawy o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych.¹¹

Nie są natomiast sprawami gospodarczymi w rozumieniu k.p.c. sprawy, w których przynajmniej jedną ze stron jest: 1) osoba fizyczna prowadząca osobiście nie wymagającą ewidencji działalność gospodarczą, z której zarobek stanowi dodatkowe źródło dochodu, 2) indywidualny rolnik w zakresie prowadzonej przez niego działalności wytwórczej dotyczącej produkcji roślinnej, zwierzęcej, ogrodnictwa i sadownictwa. Nieobjęcie powyższym spraw właściwością sądów gospodarczych tłumaczy się tym, że sprawy te powinny rozpoznawać sądy rejonowe położone najbliżej odległości od miejsca zamieszkania rolnika.¹²

Charakter sprawy gospodarczej z uwzględnieniem powyższych elementów oceni sąd.

II. Organizacja sądownictwa gospodarczego oraz nadzór judykacyjny Sądu Najwyższego w tych sprawach

Rozpoznawanie spraw gospodarczych powierzono sądom powszechnym, tj. rejonowym i wojewódzkim, w których tworzy się odrębne jednostki organizacyjne (sądy gospodarcze). Art. 1 ustawy o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych powierza tworzenie tych jednostek Ministrowi Sprawiedliwości w drodze rozporządzenia (art. 19¹ prawa o ustroju sądów powszechnych).

Wymienione jednostki tworzy Minister Sprawiedliwości w sądach wojewódzkich oraz w sądach rejonowych mających siedzibę w miastach będących siedzibą wojewódzkich rad narodowych. W tym samym trybie Minister Sprawiedliwości może przekazać jednemu sądowi wojewódzkiemu rozpoznawanie spraw gospodarczych podlegających właściwości innego sądu wojewódzkiego oraz utworzyć odrębne jednostki organizacyjne do spraw gospodarczych (sądy gospodarcze) w innych sądach rejonowych niż określone w § 1.

Do orzekania w sądach gospodarczych wyznacza się sędziów i ławników szczególnie dobrze obeznanych z problematyką gospodarczą. Szczegółowe zasady i tryb wyznaczania sędziów określi

¹¹ Jednakże rejestr fundacji prowadzony będzie przez Sąd Rejonowy dla Warszawy-Praży (art. 10 ust. 2 ustawy z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach, Dz. U. Nr 21, poz. 97).

¹² Por. przypis 1.

Minister Sprawiedliwości (art. 19¹ § 3 i 4 prawa o ustroju sądów powszechnych).

Ustawa o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych dopuszcza nadzór judykacyjny Sądu Najwyższego nad wymienionymi sądami, gdyż zapewnia on jednolitość orzecznictwa we wszystkich sprawach rozstrzyganych na podstawie kodeksu postępowania cywilnego.

Powołana wyżej ustawa wprowadza w związku z tym zmiany w strukturze Sądu Najwyższego. Tak więc art. 5 ustawy o Sądzie Najwyższym z dnia 20 września 1984 r. otrzymuje nowe brzmienie, według którego Sąd Najwyższy dzieli się obecnie na Izbę Administracyjną, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, Izbę Cywilną, Izbę Karną oraz Izbę Wojskową. Izba Cywilna sprawuje — w granicach i trybie określonym przez właściwe przepisy — nadzór nad orzecznictwem sądów w sprawach cywilnych i gospodarczych.

III. Odrębności występujące w postępowaniu w sprawach gospodarczych

W wypadku gdy nie występują odrębności niżej przedstawione — do rozpoznawania spraw gospodarczych stosuje się przepisy o procesie i postępowaniu nieprocesowym na zasadach ogólnych.

1. Zagadnienie trybu rozpoznawania spraw gospodarczych

Sądowe postępowanie w sprawach gospodarczych będzie się toczyło w dwóch trybach: procesowym i nieprocesowym.

Większość spraw gospodarczych będzie rozpoznawana w ramach procesu. Ustawa o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych nowelizuje w art. 6 kodeks postępowania cywilnego, wprowadzając postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych (art. 479¹—479²⁷ k.p.c.).

W sprawach gospodarczych stosuje się również odrębne postępowanie nakazowe i upominawcze, należące do trybu procesowego.

Niezależnie od stosowania art. 485 k.p.c. sąd zgodnie z art. 479²⁴ k.p.c. może w postępowaniu nakazowym wydać ponadto nakaz zapłaty, jeżeli powód dołączył do pozwu dowód wezwania dłużnika do zapłaty i oryginał pisemnego oświadczenia dla dłużnika o uznaniu długu, albo dołączył dowód zaakceptowanego przez dłużnika żądania zapłaty, zwróconego przez bank i nie zapłaconego z powodu braku środków na rachunku bankowym, roszczenie zaś jest w całości stwierdzone dokumentem prywatnym nie budzącym wątpliwości.

Według art. 479²⁶ nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym będzie wydany na wniosek powoda wtedy, gdy przedmiotem roszczenia jest należność pieniężna nie przekraczająca kwoty 500 000 zł oraz gdy do pozwu powód załączył odpis odpowied-

niego dokumentu rachunkowego i pisma zawierające wezwania dłużnika do dobrowolnej zapłaty wraz z dowodami przesłania ich dłużnikowi, a z oświadczenia powoda lub z treści wniosku wynika, że dłużnik nie kwestionował należności. Nakaz zapłaty może być wydany także wtedy, gdy przedmiotem roszczenia jest należność pieniężna nie przekraczająca kwoty 500 000 zł, jeżeli z załączonych do pozwu dowodów albo z oświadczenia wynika, że pozwany nie udzielił odpowiedzi na wezwanie do dobrowolnego spełnienia świadczenia lub nie wskazał przyczyn odmowy zaspokojenia roszczenia. Omawiany nakaz może być również wydany wtedy, gdy przedmiotem roszczenia jest należność pieniężna nie przekraczająca 300 000 zł.

Zgodnie z art. 479²³ czynności należące do postępowania nakazowego i upominawczego wykonywane są przez sądy rejonowe.

Stosownie do art. 479²⁵, w razie skierowania sprawy do zwykłego postępowania albo w razie wniesienia zarzutów zgodnie z przepisami kodeksu sąd rejonowy przekazuje sprawę sądowi wojewódzkiemu, jeżeli jest on rzeczowo właściwy.

W postępowaniu nieprocesowym rozstrzygane będą sprawy określone w art. 691¹ k.p.c. Będą to sprawy pomiędzy: 1) radą pracowniczą przedsiębiorstwa a dyrektorem przedsiębiorstwa, 2) organami przedsiębiorstwa a organem założycielskim przedsiębiorstwa, 3) organami przedsiębiorstwa a organem sprawującym nadzór nad przedsiębiorstwem.

W postępowaniu nieprocesowym będą również rozpoznawane sprawy rejestrowe, o czym wspomniano już wyżej.

W sądach gospodarczych będą również rozpoznawane sprawy z zakresu postępowania o poprawie gospodarki przedsiębiorstwa oraz o jego upadłości a ponadto z zakresu prawa upadłościowego i prawa o postępowaniu układowym. Znajdą tu zastosowanie przepisy ustawy z dnia 29 czerwca 1983 r. o naprawie przedsiębiorstwa państwowego oraz o jego upadłości,¹³ przepisy ustawy z dnia 17 września 1982 r. -Prawo spółdzielcze w zakresie upadłości spółdzielni oraz przepisy rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 24 października 1934 r. dotyczące upadłości spółek prawa handlowego.

2. Właściwość i skład sądu

Zgodnie z przyjętą przez ustawę o rozpoznawaniu spraw gospodarczych zasadą właściwe rzeczowo dla tych spraw są sądy wojewódzkie — z wyjątkiem spraw, dla których zastrzeżona jest właściwość sądów rejonowych (art. 479³ § 1). Przepis ten przyjmuje więc odwrotną zasadę, niż czyni to art. 16 k.p.c., mający zastosowanie do pozostałych spraw cywilnych rozpoznawanych w postępowaniu cywilnym.

¹³ Dz. U. Nr 36, poz. 165.

Do właściwości sądów rejonowych należą sprawy mniej skomplikowane a wymienione w art. 479³ § 2, a mianowicie sprawy: 1) w których wartość przedmiotu sporu nie przekracza 5 milionów zł,¹⁴ 2) o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym niezależnie od wartości przedmiotu sporu, 3) inne przekazane tym sądom przez odrębne przepisy, jak np. spory dotyczące upadłości spółek prawa handlowego i spółdzielni (art. 8 i 63 powołanych wyżej przepisów prawa upadłościowego oraz art. 137 prawa spółdzielczego).

Natomiast sprawy z zakresu przepisów o przedsiębiorstwach państwowych i samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego, należące poprzednio do właściwości rzeczowej sądów rejonowych właściwych dla miasta będącego siedzibą sądu wojewódzkiego, zostają przekazane do właściwości sądu wojewódzkiego (art. 691¹ § 2).

Właściwość miejscową ogólną w sprawach gospodarczych określa art. 27 i 30 k.p.c. Ustawa o rozpoznawaniu spraw gospodarczych dopuszcza właściwość przemienną w sprawach o zawarciu umowy, ustalenie jej treści i o zmianę umowy (art. 479⁴ k.p.c.), podobnie jak to jest uregulowane w sprawach o ustalenie istnienia umowy, o jej wykonanie, rozwiązanie czy unieważnienie (art. 34 k.p.c.).

Jeśli chodzi o skład sądu, to ustawa o rozpoznawaniu spraw gospodarczych utrzymuje zasadę kolegialności i udziału ławników w orzekaniu, dopuszczając jednak szersze ich ograniczenia, niż to ma miejsce w zwykłym postępowaniu w trybie procesowym. Mianowicie w pierwszej instancji sąd rozpoznaje sprawy w składzie jednego sędziego bez udziału ławników, jeżeli: 1) pozwany nie złożył odpowiedzi na pozew lub uznał powództwo albo 2) wartość przedmiotu sporu nie przekracza 500 tysięcy zł¹⁵ (art. 479⁵ § 1). Prezes sądu pierwszej instancji może zarządzić rozpoznanie każdej sprawy w składzie jednego sędziego bez udziału ławników (art. 479⁵ § 2). Prezes sądu pierwszej instancji może jednak zarządzić rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów zawodowych, jeżeli uzna to za pożądane także ze względu na jej precedensowy charakter (art. 479⁵ § 3). Zgodnie z zasadą ogólną przysługuje prezesowi takie uprawnienie w każdym wypadku, gdy uzna to za pożądane ze względu na szczególną zawoilość sprawy (art. 47 § 3 k.p.c.).

¹⁴ Na podstawie art. 12 § 1 ustawy o rozpoznawaniu spraw gospodarczych — w okresie do dnia 31 grudnia 1990 r. do właściwości sądów rejonowych (sądów gospodarczych) należą sprawy, w których wartość przedmiotu sporu nie przekracza 500.000 zł. Art. 479³ § 2 k.p.c. nie stosuje się.

¹⁵ Według art. 12 § 2 ustawy o rozpoznawaniu spraw gospodarczych — w okresie do dnia 31 grudnia 1990 r. sąd rejonowy rozpoznaje sprawy w składzie jednego sędziego bez udziału ławników, jeżeli wartość przedmiotu sporu nie przekracza 300.000 zł. W okresie tym art. 479⁵ § 2 pkt 2 k.p.c. nie stosuje się.

3. Uczestnicy postępowania w sprawach gospodarczych

a) *Zdolność sądowa*

Zdolność sądową w postępowaniu przed sądem gospodarczym mają podmioty gospodarcze, o których była mowa w pkt I. Będą to z reguły osoby prawne, osoby fizyczne, a także podmioty gospodarcze będące jednostkami organizacyjnymi nie mającymi osobowości prawnej, jeżeli ich przedmiot działania obejmuje prowadzenie działalności gospodarczej (art. 479⁷ k.p.c.). Do tej ostatniej grupy ma zastosowanie art. 8 ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej.

b) *Udział organizacji podmiotów gospodarczych w postępowaniu*

Za zgodą zrzeszonego w nich podmiotu gospodarczego mogą wziąć udział w toczącym się postępowaniu, w którym podmiot ten występuje w charakterze strony, organizacje podmiotów gospodarczych. Zarówno ustawa z dnia 30 maja 1989 r. o samorządzie zawodowym niektórych podmiotów gospodarczych,¹⁶ jak i ustawa o rzemiośle z dnia 22.III.1989 r.¹⁷ oraz prawo spółdzielcze po nowelizacji z 1988 r.¹⁸ przewidują zrzeszanie się dobrowolnie wymienionych podmiotów; wynika to również z art. 6 ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej. Można więc uznać, że właśnie te zrzeszenia mogą brać udział w postępowaniu sądowym. Art. 479⁶ dopuszcza udział tych organizacji w postępowaniu sądowym jedynie za zgodą strony będącej podmiotem gospodarczym (chodzi o udzielenie ewentualnej pomocy podmiotom słabszym).

Artykuły 62 i 63 k.p.c. stosuje się w tych sprawach odpowiednio, co oznacza, że organizacje podmiotów gospodarczych mogą wstąpić do toczącego się postępowania. Będą miały wówczas odpowiednio zastosowanie do nich przepisy o udziale prokuratora w postępowaniu cywilnym (art. 62 k.p.c.), a w szczególności przepisy art. 60. k.p.c. w zakresie, w jakim dopuszcza on składanie oświadczeń i zgłaszanie wniosków oraz przytaczanie faktów i dowodów na ich potwierdzenie. Zgodnie z tymi przepisami od chwili, kiedy organizacja weźmie udział w postępowaniu, należy doręczać jej pisma procesowe, zawiadomienia o terminach i posiedzeniach oraz orzeczenia sądowe. Stosownie do art. 60 § 2 k.p.c. organizacja taka może zaskarżyć każde orzeczenie sądowe, od którego przysługuje środek odwoławczy, choć w tym zakresie związana jest terminami. Wymienione organizacje mogą również

¹⁶ Dz. U. Nr 35, poz. 194.

¹⁷ Dz. U. Nr 17, poz. 92.

¹⁸ Dz. U. Nr 41, poz. 324.

przedstawiać swój pogląd w sprawie (art. 63 k.p.c.), który jednak nie będzie wiązał niezawisłego sądu.¹⁹

c) Pełnomocnictwo

Przepisy o pełnomocnictwie zawarte w art. 87 k.p.c. mają zastosowanie przed sądem gospodarczym w odpowiednim zakresie. Przepis ten został znolizowany przez art. 39 ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej w ten sposób, że jego § 2 brzmi jak następuje: „Pełnomocnikiem jednostki gospodarki uspołecznionej, innego podmiotu gospodarczego prowadzącego działalność gospodarczą na zasadach określonych w odrębnych przepisach może być radca prawny lub inny pracownik (...)”.

Zgodnie z art. 479⁸ k.p.c. pełnomocnikiem procesowym takiego podmiotu zagranicznego może być pełnomocnik ustanowiony do reprezentowania wobec polskich organów administracji państwowej — stosownie do przepisów o prowadzeniu na terenie PRL działalności gospodarczej w zakresie drobnej wytwórczości przez zagraniczne osoby prawne i fizyczne. Zgodnie z art. 24 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. przez pomoc prawną (obsługę prawną) rozumie się w szczególności doradztwo, sporządzanie opinii, a także zastępstwo procesowe wykonywane przez adwokata lub radcę prawnego. Art. 7 o rozpoznawaniu spraw gospodarczych wprowadza obszerne zmiany w ustawie z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych.²⁰

4. Rodzaje powództw w sprawach gospodarczych

W procesie cywilnym, w którym będzie rozpoznawana większość spraw gospodarczych, będą występowały trzy rodzaje powództw znane temu trybowi postępowania, a mianowicie powództwo o zasądzenie świadczenia, powództwo o ustalenie istnienia bądź nieistnienia prawa lub stosunku prawnego (art. 189 k.p.c.), a także powództwo o ukształtowanie stosunku prawnego. Do tej ostatniej kategorii powództw będą należały również sprawy o zawarcie umowy, które zasadniczo w sądach nie występują, zgodnie bowiem z zasadą autonomii woli stron umowy zawierane są przez nie dobrowolnie, bez uciekania się do procesu.

Należy uznać, że sprawy te będą występowały — zgodnie z zasadą odnoszącą się do powództwa o ukształtowanie — jedynie w sytuacjach przewidzianych przez prawo. Obecnie można w szczególności wskazać tu powołany wyżej art. 23 ustawy z dnia 28 sty-

¹⁹ Bliżej na ten temat por. — T. Misiuk: *Udział organizacji społecznych w ochronie praw obywateli w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa PWN, 1972.

²⁰ Tematyka ta wymaga odrębnego opracowania.

cznia 1987 r. o przeciwdziałaniu praktykom monopolistycznym (por. pkt I), a ponadto art. 58 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych z dnia 25 września 1981 r.²¹ i art. 71 prawa spółdzielczego z 16 września 1982 r. Będzie to sprawa gospodarcza, jeżeli jednostka gospodarcza wskazana przy nakładaniu zadania będzie podmiotem gospodarczym. Trzeba również zauważyć, że sądy gospodarcze będą stosowały ogólne warunki umów wydanych na podstawie art. 384 k.c. oraz art. 397—404 k.c. tak długo, dopóki będą one obowiązywały, jednakże należy zaznaczyć, że przewidziana jest reforma prawa cywilnego w tym zakresie (ma ona nastąpić w niedługim czasie).

5. Przebieg postępowania w sprawach gospodarczych

a) *Wszczęcie postępowania oraz przepisy zmierzające do jego przyspieszenia*

Zgodnie z art. art. 479¹² powód powinien dołączyć do pozwu odpis reklamacji²² lub wezwania do dobrowolnego spełnienia żądania i oświadczenie co do stanowiska pozwanego w tym względzie oraz informację lub odpisy pism o próbie wyjaśnienia spornych kwestii w drodze rokowań. Niezłożenie odpisu wezwania do dobrowolnego spełnienia żądania lub reklamacji może być usunięte w trybie art. 130 k.p.c., przy czym niezuzupełnienie tych braków powoduje skutki formalne w postaci zwrotu pozwu.

Pozwany jest obowiązany do wniesienia odpowiedzi na pozew w terminie dwutygodniowym od otrzymania pozwu. W sprawach o zawarcie, zmianę lub rozwiązanie umowy oraz o ustalenie jej treści termin ten wynosi tydzień. Przewodniczący może przedłużyć te terminy w sprawach zawitych lub w innych uzasadnionych wypadkach (art. 479¹⁴ § 1).

Sankcję za niedostosowanie się do przepisów mających na celu przyspieszenie postępowania stanowią przepisy o kosztach. Strona, która przez zaniechanie czynności wymienionych w art. 479¹² spowodowała zbędne wytoczenie sprawy lub wadliwe określenie jej zakresu, może być przez sąd obciążona kosztami procesu w całości lub w części — niezależnie od wyników sprawy (art. 479¹² § 3). To samo dotyczy pozwanego, który w odpowiedzi na pozew nie powołał wszystkich zarzutów i dowodów (art. 479¹⁴ § 2).

W toku sprawy strona reprezentowana przez adwokata lub radcę prawnego jest obowiązana doręczyć odpisy pism procesowych

²¹ Dz. U. Nr 24, poz. 122; tekst jednol.: Dz. U. z 1987 r. Nr 35, poz. 201.

²² Postępowanie reklamacyjne występuje w szczególności na postawie ustawy z dnia 15 listopada 1984 r. -Prawo przewozowe (Dz. U. Nr 53, poz. 272) i rozporządzenia Ministra Komunikacji z dnia 21 czerwca 1985 r. (Dz. U. Nr 29, poz. 128) w sprawie szczególnych warunków przesyłek towarów w komunikacji kolejowo-żelazogowej oraz na podstawie ustawy z dnia 15 listopada 1984 r. o łączności (Dz. U. Nr 54, poz. 275):

z załącznikami bezpośrednio stronie przeciwnej, przy czym do pisma procesowego wniesionego do sądu strona dołącza dowód doręczenia drugiej stronie odpisu pisma albo dowód wysłania go listem poleconym (art. 479⁹ § 1). Powołany przepis określa sposób doręczania pism bezpośrednio stronie przeciwnej w sposób nakładający na tę ostatnią obowiązek — w przeciwieństwie do fakultatywnego charakteru tej instytucji w postępowaniu zwykłym (art. 132 k.p.c.). Wymieniony obowiązek nie ma zastosowania do pism wszczynających postępowanie, a mianowicie do wniesienia pozwu wzajemnego, rewizji, zażalenia, sprzeciwu przeciwko wyrokowi zaocznemu, sprzeciwu przeciwko nakazowi zapłaty, wniosku o zabezpieczenie powództwa i skargi o wznowienie postępowania. Pisma te strona obowiązana jest złożyć w sądzie z odpisami dla strony przeciwnej (art. 479⁹ § 2).

Artykuł 479¹¹ przyspiesza termin umorzenia postępowania zawieszonoego na zgodny wniosek stron oraz z przyczyn wskazanych w pkt 5 i 6 § 1 art. 177 stanowiąc, że postanowienie takie może być wydane, jeżeli wniosek o podjęcie postępowania nie został zgłoszony w ciągu roku od daty postanowienia o zawieszeniu; art. 182 k.p.c., stosowany w postępowaniu zwykłym, przewiduje w tej sytuacji termin trzyletni.

Przyspieszeniu postępowania służą również przepisy dotyczące wydania wyroku.

Zgodnie z art. 479¹⁶ sąd powinien dążyć do wydania wyroku w sprawie w terminie trzech miesięcy od daty złożenia pozwu. Sprawy o zawarcie, zmianę i rozwiązanie umowy oraz o ustalenie jej treści powinny być rozpoznawane w pierwszej kolejności.

Przyjmując zasadę jawności postępowania, dopuszczono jednak w art. 479¹⁷ możliwość wydania wyroku na posiedzeniu niejawnym, gdy pozwany uznał powództwo lub gdy po złożeniu przez strony pism procesowych i dokumentów sąd uzna, że sprawa jest dostatecznie wyjaśniona do stanowczego rozstrzygnięcia.

Sąd może wydać również wyrok zaoczny na posiedzeniu niejawnym, gdy pozwany nie złożył odpowiedzi na pozew. W wypadku takim przyjmuje się za prawdziwe twierdzenie powoda o okolicznościach faktycznych przytoczonych w pozwie lub w pismach procesowych doręczonych pozwanemu przed rozprawą, jeżeli nie budzą one uzasadnionych wątpliwości co do zgodności z prawdziwym stanem rzeczy. Przyjęte więc zostało rozwiązanie dotyczące wszystkich spraw cywilnych, gdyż uznano, że art. 339 § 3, stwarzający przywilej dla jednostek gospodarki uspołecznionej, nie ma tu zastosowania (art. 479¹⁸).

Wydany na posiedzeniu niejawnym wyrok wiąże sąd od chwili podpisania sentencji. Sąd doręcza go obu stronom z pouczeniem o przysługujących im środkach zaskarżenia (art. 479¹⁹).

Sąd rewizyjny — poza wypadkami określonymi w art. 388 § 2 i 3 — uchyla zaskarżony wyrok jedynie wówczas, gdy wydanie wyroku co do istoty sprawy wymagałoby ponownego przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości lub w znacznej części.

Przepisu tego nie stosuje się jednak w postępowaniu przed Sądem Najwyższym (art. 479²¹).

b) *Rozszerzenie uprawnień stron procesowych*

Wzmocnieniu ulega w omawianym postępowaniu zasada dyspozycyjności, a działanie przez sąd z urzędu dotyczy dóbr wymagających obecnie szczególnej ochrony.

Sąd może uznać za niedopuszczalne cofnięcie pozwu, zrzeczenie się lub ograniczenie roszczenia tylko wtedy, gdy okoliczności sprawy wskazują na to, że wymienione czynności są wynikiem niedozwolonych praktyk monopolistycznych lub ograniczających samodzielność podmiotów gospodarczych, albo gdy wymaga tego ochrona środowiska lub ochrona produkcji należytej jakości (art. 479¹³ § 1).

Sąd uzna również ugodę za niedopuszczalną tylko wtedy, gdy jej treść jest niezgodna z prawem lub sprzeczna z zasadami współżycia społecznego, jak również wtedy, gdy wymaga tego ochrona produkcji należytej jakości (art. 479¹³ § 2).

W przeciwieństwie do art. 213 § 2 k.p.c. obowiązującego w postępowaniu zwykłym sąd związany jest uznaniem powództwa, chyba że nie znajduje ono uzasadnienia w okolicznościach sprawy lub dotyczy spraw wymienionych w art. 479¹ § 2 pkt 2 i 3, a więc mających na celu ochronę środowiska i przeciwdziałanie praktykom monopolistycznym.

Stosownie do art. 479²⁰ § 1 sąd rozpoznaje sprawę w granicach rewizji, bierze jednak z urzędu pod rozwagę naruszenie prawa materialnego i nieważność postępowania, a więc tylko dwie pierwsze podstawy rewizyjne wymienione w art. 368 k.p.c., natomiast niewyjaśnienie wszystkich okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy sąd uwzględnia na wniosek strony skarżącej, co ma na celu pobudzenie aktywności stron w procesie.²³ Sąd wreszcie nie jest związany granicami ani wniosków, ani podstaw rewizyjnych w sprawach, w których przedmiotem są roszczenia wynikające z niedozwolonych praktyk monopolistycznych, z bezprawnego ograniczenia samodzielności podmiotu gospodarczego, z naruszenia ochrony środowiska bądź z naruszenia przepisów dotyczących produkcji lub obrotu produktami złej jakości (art. 479²⁰ § 2).

c) *Gwarancje ochrony tajemnicy produkcyjnej i handlowej*

Również w sprawach gospodarczych ma zastosowanie art. 148 § 1 k.p.c., według którego jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, posiedzenia sądowe są jawne, a sąd orzekający rozpozna-

²³ Por. J. Jodłowski: Kierunki reformy postępowania cywilnego, PiP 1987, nr 5.

je sprawy na rozprawie. Zgodnie jednak z art. 479¹⁰ sąd z urzędu lub na wniosek zarządza odbyte posiedzenia lub jego części przy drzwiach zamkniętych także wtedy, gdy mogą być ujawnione okoliczności stanowiące tajemnicę produkcyjną lub handlową strony.

d) Środki służące stabilizacji prawomocnych orzeczeń sądowych

Na uwagę zasługuje ograniczenie podstawy rewizji nadzwyczajnej tylko do zarzutu rażącego naruszenia prawa. Za trafne należy również uznać bezwzględne ograniczenie terminu do złożenia tego środka, mianowicie do sześciu miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia (art. 479²⁷).

Ograniczeniu ulega również możliwość wznowienia postępowania. Nie można więc żądać go po upływie dwóch lat od uprawomocnienia się wyroku, chyba że strona była pozbawiona możliwości działania lub nie była należycie reprezentowana (art. 479²²).

IV. Rozpoznawanie spraw gospodarczych przez sąd polubowny

Ustawa o rozpoznawaniu spraw gospodarczych znosi istniejące do chwili obecnej a dotyczące podmiotów gospodarczych ograniczenia poddawania sporów wynikłych między nimi sądom polubownym. Uchyleniu uległ art. 697 § 2 i 3 k.p.c. Umożliwienie korzystania z sądownictwa polubownego ma na celu ułatwienie podmiotom gospodarczym ugodowego załatwienia sporu i powrót do bezkolizyjnej współpracy.

Funkcje sądu państwowego w stosunku do orzeczeń, wydawanych przez sąd polubowny w sprawach należących do właściwości sądów gospodarczych, będą pełniły odpowiednie sądy gospodarcze (art. 696 § 2 k.p.c. po nowelizacji).

V. Przepisy intertemporalne

Ustawa o rozpoznawaniu spraw gospodarczych reguluje:

- 1) tryb wszczętych w sądach spraw cywilnych, które na jej mocy stały się gospodarczymi. Toczą się one w dotychczasowym trybie, jeżeli jednak sąd rewizyjny uchyli w całości lub w części zaskarżone orzeczenie, to wówczas przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania właściwemu sądowi gospodarczemu. Jedynie sprawy rejestrowe — z chwilą wejścia w życie ustawy — przejmuje właściwy sąd gospodarczy (art. 9);
- 2) wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym orzeczeniem komisji arbitrażowej następuje według przepisów dotychczasowych, przy czym do wznowienia postępowania właściwy jest sąd, który według przepisów niniejszej ustawy byłby właściwy do rozpoznania sprawy (art. 10);
- 3) możliwość wniesienia od prawomocnego orzeczenia komisji arbitrażowej rewizji nadzwyczajnej według dotychczasowych przepisów, z tym zastrzeżeniem, że organ uprawniony wnosi ją

do Sądu Najwyższego; jeżeli Sąd Najwyższy uchyli zaskarżone orzeczenie, przekazuje sprawę do rozpoznania właściwemu sądowi, przy czym dalsze postępowanie w sprawach gospodarczych toczy się według przepisów omawianej ustawy. Podania o wniesienie rewizji nadzwyczajnej skierowane do Prezesa Państwowego Arbitrażu Gospodarczego, a nie rozpatrzone do dnia wejścia w życie ustawy, podlegają przekazaniu (do rozpatrzenia) Ministrowi Sprawiedliwości; rewizje nadzwyczajne wniesione do Głównej Komisji Arbitrażowej, a nie rozpoznane do dnia wejścia w życie ustawy, podlegają przekazaniu Izbie Cywilnej Sądu Najwyższego (art. 11).

VI. Uwagi końcowe

Omawiana ustawa o rozpoznawaniu spraw gospodarczych wchodzi w życie w dniu 1 października 1989 r. Realizuje ona założenia wskazane wyżej w pkt I, a więc poddaje te sprawy właściwości niezawisłych sądów, nie wyłączając jednocześnie możliwości poddania ich orzecznictwu sądów polubownych. Ponadto nowelizując przepisy kodeksu postępowania cywilnego, stwarza ona gwarancje przyspieszenia postępowania, rozszerza uprawnienia stron procesowych przez realizację w znacznym stopniu postanowień o samodzielności podmiotów gospodarczych, wreszcie stwarza pewne środki służące stabilizacji orzeczeń sądowych. Postępowanie w sprawach gospodarczych w omawianym kształcie jest wyrazem stosowania reformy gospodarczej w sferze rozstrzygania sporów oraz innych czynności w postępowaniu sądowym.

SŁAWOMIR DALKA

POSTĘPOWANIE W SPRAWACH GOSPODARCZYCH PRZED SĄDAMI POWSZECHNYMI

Długo trwały spory w kwestii zastosowania u nas wzoru węgierskiego lub jugosłowiańskiego w zakresie rozstrzygania sporów gospodarczych.¹ Natomiast w sprawie likwidacji Państwowego

¹ Por. np. K. Korzan: Arbitraż i postępowanie arbitrażowe, Warszawa 1980, s. 38—39; B. Ziemiński: Arbitraż czy sąd?, „Gazeta Prawnicza” 1982, s. 3; B. Tyczka: Arbitraż i postępowanie arbitrażowe, wyd. III, Warszawa 1985, s. 21.